

1. Nr inwentarza: 381
2. Autor/rzy: Henrik Ibsen
3. **Tytuł egzemplarza: Dzika kaczka**
4. Inne wersje tytułu (wg afisza):
5. Tytuł oryginalny: Vildanden
6. Autor przekładu: Kazimierz Ehrenberg
7. Współpraca (autor adaptacji):
8. Słowa kluczowe: Henrik Ibsen, dramat skandynawski, dramat symboliczny, rękopis, przekład, cenzura
9. Data wydania [druki]: w tym przekładzie dramat nie był drukowany
10. Data utworzenia egzemplarza teatralnego: prem. 27.04.1894
11. Typ zasobu: rękopis, egzemplarz teatralny
12. Oznaczenia, pieczęcie: Teatr Miejski w Krakowie, Cenzura: C.K. Delegat Namiestnika w Krakowie – zezwolenie na wystawienie z dnia 27.04.1894
13. Noty: obsada, skreślenia i notatki ołówkiem czarnym, niebieskim i zielonym, znaki suflersko-inspicjenckie z datami i godzinami spektakli od 27.04.1894 do 26.05.1909 r,
14. Język: polski
15. Opis fizyczny: [stron, wymiary w mm, dodatki (np. afisz)]: s. 393, 250 x 190, afisz z 27.04.1894 r. (dwie obsady)
16. Lokalizacja oryginału: Archiwum Artystyczne i Biblioteka Teatru im. J. Słowackiego w Krakowie
17. Prawa: domena publiczna
18. Inscenizacje powiązane:
 - a) Teatr, scena: Teatr Miejski, Kraków (1894, dyr. Tadeusz Pawlikowski); Teatr Miejski, Lwów (1898, występy gościnne Teatru Miejskiego z Krakowa); Teatr Miejski im. J. Słowackiego, Kraków (1909, dyrekcja Ludwika Solskiego)
 - b) Data/y premier/y: 27 IV 1894 Kraków; (spektakle powtórzone 28 IV; 31 V, 21 IX 1894, wznowiono 5 IV 1898, [data dzienna nieczyt.]V 1898; 5 VI 1898 Lwów (g.w. TM z Krakowa), 14 IX 1898 11 I lub 1 XI 1898 – trudne do odczytania, Kraków), 15 V 1909 Kraków (spektakle powtórzone 16 V, 18 V, 26 V).
 - c) Reżyseria: 1894 – Józef Kotarbiński
 - d) Scenografia/kostiumy:
 - e) Autor muzyki:
 - f) Obsada/y¹:
27 IV 1894 (wg afisza premiery):
Werle, fabrykant – An[astazy] Trapszo
Gregor Werle, jego syn – [Józef] Śliwicki
Stary Ekdal – [Michał] Szobert
Hijalmar Ekdal, jego syn, fotograf – [Artur?] Zawadzki
Gina Ekdal, żona Hijalmara – [Honorata] Leszczyńska
Jadwiga, ich córka – [Tekla] Trapszówna
Relling, lekarz – [Apollo] Lubicz (1894)
Pani Sörby, gospodyni u fabrykanta Werlego – [Maria] Koźmin
Molving, były teolog – [Kazimierz] Kamiński

1 Na podstawie afisza z pierwszego przedstawienia w Krakowie,

Flor, szambelan (*thusty i blady*)² – [Henryk] Swaryczewski
Kaspersen, szambelan (*krótkowidzący*)³ – Z[ygmunt] Zboiński
Balle, szambelan (*hysy*)⁴ – [Cyryl] Danielewski (1894)
Groberg, buchalter – [Edward] Olszewski
Pani pierwsza – [Józefa] Winiarska
Pani druga – [Zofia] Grodzka
Pani trzecia – [Stanisława] Wajdowska
Pan pierwszy – [Józef] Rychter
Pan drugi – [Jan Edward] Grabowiecki
Pan trzeci – [Edward] Geldner
Pan czwarty – [Marian] Tatarkiewicz
Pettersen, służący u Werlego – [Juliusz] Jejde
Jensen, lokaj najemny – [Konstanty] Niedzielski
Lokaj – [Wilhelm] Muszyński

Obsada wznowienia, prawdop. 1898 (dopiski na afiszu z premiery, dołączonym do egzemplarza):

Werle, fabrykant – [Józef] Kotarbiński
Gregor Werle, jego syn – [Józef] Śliwicki
Stary Ekdal – [Antoni] Siemaszko
Hijalmar Ekdal, jego syn, fotograf – [Artur?] Zawadzki
Gina Ekdal, żona Hijalmara – [Gabriela] Zapolska
Jadwiga, ich córka – [Tekla] Trapszówna
Relling, lekarz – [Włodzimierz] Sobiesław
Pani Sörby, gospodyni u fabrykanta Werlego – [Maria] Koźmin
Molving, były teolog – [Kazimierz] Kamiński
Flor, szambelan (*thusty i blady*)⁵ – [Władysław] Roman
Kaspersen, szambelan (*krótkowidzący*)⁶ – [Maksymilian?] Węgrzyn
Balle, szambelan (*hysy*)⁷ – [Andrzej] Mielewski
Groberg, buchalter – [Bolesław] Zawierski
Pani pierwsza – [Maria?] Jarczyńska
Pani druga – [nazwisko nieczyt.]
Pani trzecia – postać wykreślona
Pan pierwszy – [Grzegorz] Senowski
Pan drugi – [imię nieznane] Rohoza
Pan trzeci – [nazwisko nieczyt.]
Pan czwarty – postać wykreślona
Pettersen, służący u Werlego – [Juliusz] Jejde

2 Dopisek w spisie postaci w egzemplarzu, na afiszu brak takiej informacji.

3 Dopisek w spisie postaci w egzemplarzu, na afiszu brak takiej informacji.

4 Dopisek w egzemplarzu, na afiszu brak takiej informacji.

5 Dopisek w egzemplarzu, na afiszu brak takiej informacji.

6 Dopisek w egzemplarzu, na afiszu brak takiej informacji.

7 Dopisek w egzemplarzu, na afiszu brak takiej informacji.

Jensen, lokaj najemny – [Bolesław] Puchalski

Lokaj – [Rudolf] Segeny

Obsada prawdop. z 1909 (nazwiska dopisane ołówkiem w egzemplarzu):

Werle, fabrykant – [Włodzimierz?] Sob[iesław?]

Gregor Werle, jego syn – [Stanisław?] Stan[isławski?]

Stary Ekdal – [Marian] Jedn[owski]

Hijalmar Ekdal, jego syn, fotograf – [Roman] Żel[azowski]

Gina Ekdal, żona Hijalmara – [Stanisława] Wys[ocka?]

Jadwiga, ich córka – [Janina?] Jan[iczówna?]

Relling, lekarz – M[ieczysław] Węgrz[yn]

Pani Sörby, gospodyni u fabrykanta Werlego – [Leonia] Barw[ińska?]

Molving, były teolog – [Leonard] Boń[cza]

Flor, szambelan (*thusty i blady*)⁸ – [Marcin] Rydz[ewski]

Kaspersen, szambelan (*krótkowidzący*)⁹ – [Zygmunt?] Now[akowski?]

Balle, szambelan (*hysy*)¹⁰ – [Wacław] Szymb[orski]

Groberg, buchalter – [Grzegorz] Sen[owski?]

Pani pierwsza – [Helena] Łazarewicz

Pani druga – Krzewińska [nieznana]

Pani trzecia – [Zofia] Kopczewska

Pan pierwszy – [Kazimierz] Brandt

Pan drugi – [Zenon] Mastalski

Pan trzeci – [Tadeusz Marcin] Rojewski

Pan czwarty – brak takiej postaci

Petersen, służący u Werlego – [Włodzimierz] Miar[czyński]

Jensen, lokaj najemny – [Bolesław] Puch[alski]

Służący – [Leon] Czech[owski]

g) Identyfikacja ingerencji (autorzy ingerencji – np. suflerskie, reżyserskie, inspicjenta): kreślenia i poprawki ołówkiem (być może reżyserskie), polegające na usunięciu fragmentów tekstu), ołówkowe znaki inspicjenckie, kreślenia i poprawki zieloną kredką, na s. 95, 100 dopiski fioletową kredką (kopiowym ołówkiem?), nieliczne korekty czarnym atramentem, dość liczne wykreślenia i zmiany tekstu poczynione niebieską kredką (jedno wykreślenie – na s. 82, na polecenie cenzora).

Na stronie 391 adnotacja cenzora datowana 27 kwietnia 1894: „Zezwalam, aby na scenie tu[ejszego] teatru miejskiego przedstawiono dramat w 5 aktach Henryka Ibsena pt. „Dzika kaczka” pod warunkiem opuszczenia w ostatniej scenie I aktu na str. 82 słów „wtedy, kiedy już dłużej nie mogłeś”. Zgoda opatrzona podpisem oraz pieczęcią z dwugłowym orłem austriackim, o treści „C.K. DELEGAT NAMIESTNICTWA W KRAKOWIE”. Na dole tej samej strony ołówkiem wpisane daty kolejnych przedstawień (zapewne ręką suflera lub inspicjenta).

h) Opis powiązanych inscenizacji:

Egzemplarz dramatu Ibsena w przekładzie Kazimierza Ehrenberga odnosi się do premiery *Dzikiem kaczki* w Teatrze Miejskim w Krakowie 27 IV

8 Dopisek w egzemplarzu, na afiszu brak takiej informacji.

9 Dopisek w egzemplarzu, na afiszu brak takiej informacji.

10 Dopisek w egzemplarzu, na afiszu brak takiej informacji.

1894, wyreżyserowanej przez Józefa Kotarbińskiego, korzystano zeń jednak nie tylko w roku 1894, ale również podczas serii spektakli wznowieniowych w 1898 roku (w tym gościnnego spektaklu we Lwowie), a potem w roku 1909, już za dyrekcji Ludwika Solskiego, w zupełnie zmienionej obsadzie. Ponieważ do egzemplarza załączono afisz z premiery, uwzględniający nie tylko wykonawców z 1894, ale również zmiany wprowadzone w 1898 roku, do egzemplarza nie wpisano już obsad z tamtych lat, dopisano tylko nazwiska aktorów grających w inscenizacji z roku 1909. Warto zwrócić uwagę na to, że teatr krakowski pozostał wierny tłumaczeniu Ehrenberga, mimo że w 1897 dramat ukazał się drukiem w Warszawie w przekładzie R.L. (pod tytułem *Cyranka*), a w 1900 wyszedł we Lwowie w tłumaczeniu Konrada Rakowskiego. Przekład Ehrenberga nie został opublikowany, mamy tu zatem do czynienia z unikatową, nie rozpowszechnioną wersją polskojęzyczną *Dzikiej kaczki*. W egzemplarzu widnieje wpis cenzorski, ale oznaczenia i dopiski w tekście wskazują na to, że służył on inspicjentowi (lub inspicjentom).

Premiera w roku 1894 wzbudzała u twórców spore obawy co do reakcji krakowskiej publiczności. Kazimierz Ehrenberg, który dokonał przekładu, poświęcił *Dzikiej kaczce* i Ibsenowi obszerny tekst przedpremierowy w „Czasie”, z mnóstwem zastrzeżeń i objaśnień, choć – jak sam podkreślał – symbolika tego utworu jest łatwa do rozszyfrowania. On też podzielił się z czytelnikami „Czasu” zadowoleniem z zainteresowania, jakim publiczność powitała premierę, on wreszcie był autorem recenzji, w której chwalił aktorów, choć pod adresem odtwórców głównych ról miał też kilka uwag: Józef Śliwicki jako Gregor był zbyt ekstrawertyczny, wylewny i ciepły, podczas gdy bohater Ibsenowski ma „naturę oschłą”, a gorączką płonie jego „umysł, a nie serce” (J.W. w „Przeglądzie Polskim” ujął to nieco innymi słowami, pisząc o „zbyt uczuciowym” pojęciu tej roli, dodając: „według mnie Gregor jest fanatykiem na zimno”); Apollo Lubicz z kolei zbyt łagodnie potraktował postać Rellinga, nie dość wydatnie podkreśliwszy jego „upadek moralny” (tu krytyk „Przeglądu” nie miał uwag; jego zdaniem, rola została przeprowadzona świetnie). Michał Szobert, podobnie jak Śliwicki, potraktował starego Ekdala z typową raczej dla obyczajowej komedii domieszką jowialności, modelując tę tragiczną i budzącą grozę postać na modłę komiczno-rodzajową. Również recenzent „Nowej Reformy”, G.K., obawiał się niezrozumienia specyfiki dramatu Ibsena przez krakowską publiczność, która wcześniej zetknęła się jedynie z *Norą*, a jej ładunek symboliczny podporządkowany jest problematyce społeczno-obyczajowej, inaczej niż w *Dzikiej kaczce*. Aktorzy premiery – jego zdaniem – „zatarli do pewnego stopnia literacką fizjognomię skandynawskiego poety”. Pod tym względem G.K. zgadza się zresztą z opinią Ehrenberga, zauważając, że specyficzny klimat literatury skandynawskiej jest z trudem rozpoznawalny przez krakowskich aktorów, wolą się oni odwoływać do klisz kulturowych, z którymi są dobrze oswojeni zarówno oni sami, jak publiczność – np. Artur Zawadzki jako Hjalmar wydał się krytykowi potraktowany „zbyt po francusku”, a więc zbyt lekko; podobną uwagę zrobił recenzent „Przeglądu Polskiego”, pisząc o „nieco jaskrawym podkreślaniu niektórych efektów komicznych”. Zwrócił przy tym uwagę na małą rolę Molviga w wykonaniu Kazimierza Kamińskiego, który z postaci mającej do powiedzenia ledwie kilka zdań zrobił „przepyszną kreację”.

Inszenizację wznowiono w 1898 roku, na 70. urodziny autora, a zarazem na benefis Tekli Trapszówny, która cztery lata wcześniej zagrała po raz pierwszy Jadwigę. Teraz wystąpiła w otoczeniu nieco zmienionym – uwagę Władysława

Prokescha z „Nowej Reformy” zwróciła szczególnie Gabriela Zapolska, która roli Giny nadała „ręsy naturalności i prostoty, stwarzając przeciętną, wielce prawdziwą postać niewieścią, nie wybiegającą w swej inteligencji poza sferę poziomych zadań życiowych”.

*Dzika kaczk*a wróciła na scenę krakowską w roku 1909, za dyrekcji Ludwika Solskiego. Nie było to już wznowienie, ale nowa premiera, na co zwrócili uwagę recenzenci. Publiczność wypełniła salę, wyraźnie ciekawa nowego przedstawienia. Władysław Prokesch („Nowa Reforma” nr 224) chwalił goszczącego w Krakowie Romana Żelazowskiego ze Lwowa jako Hjalmara za umiejętne podkreślenie nieoczywistych rysów tej postaci, przenikniętej „na wskroś kabotynizmem płytkiego pozera”. St. Bursa w „Nowinach” (nr 116) wskazywał na umiar i spokój, grę półtonami i znakomitą dykcję aktora. W odróżnieniu jednak od poprzedniej inscenizacji, ta robiła wrażenie bardzo nierównej artystycznie – obok Żelazowskiego godnymi uwagi okazały się jeszcze tylko Stanisława Wysocka jako Gilda i Janina Janiczówna, która objęła rolę Jadwigi – „skutkiem czego” – pisał Prokesch – „całość przedstawienia miała charakter chwiejny, świadczący o niedostatecznym wypróbowaniu sztuki”.

- i) Uwagi: w egzemplarzu prócz obsady z roku 1894 i 1909 znajdują się wpisane zieloną kredką inicjały nazwisk – być może aktorów tworzących jedną z obsad (tą samą zieloną kredką poczyniono w tekście część poprawek i kreśleń). Nie udało się ich rozszyfrować, nie wiemy też, do jakiego okresu się odnoszą. Do egzemplarza dołączono afisz z premiery, z naniesionymi piórem zmianami w obsadzie, dotyczącymi prawdopodobnie wznowienia z 1898 roku.

Opracowanie: Agnieszka Marszałek

Opis merytoryczny do egzemplarza teatralnego zdigitalizowanego w ramach projektu digitalizacyjnego Cyfrowe Arcydzieła Teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie ("CATS") - etap I, *Dofinansowanego ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury w ramach zadania KULTURA CYFROWA 2021.*